

PPS-eindrapportage

Over de PPS'en die afgerond zijn dient een inhoudelijke en financiële eindrapportage te worden opgesteld. Voor de financiële rapportage dient een totaaloverzicht van de projectkosten van de realisatie en de financiering te worden gegeven in een apart spread-sheet

De eindrapportages worden integraal gepubliceerd op de websites van de TKI's/ topsector, m.u.v. de blokken Goedkeuring penvoerder/consortium, Mutaties tijdens het project en Kosten/Financiering. Zorg er svp voor dat er geen vertrouwelijke zaken in de overige blokken staat.

Algemene gegevens	
PPS-nummer	AF-12107
Titel	Voedsel- en voedingseducatie als (levens)bron voor de AgroFood sector Nederland
Roadmap/Koepel	Consument
Uitvoerende kennisinstelling(en)	Wageningen University, Steunpunt Smaaklessen en EU-Schoolfruit, leerstoelgroep Food Chemistry
Projectleider onderzoek (naam en emailadres)	2013-2014: Hante Meester 2015-2016: Rinelle van den Top
Penvoerder PPS (namens private partij)	Rinelle van den Top (Vanwege het specifieke karakter van deze PPS is er niet één coördinator/aanspreekpersoon vanuit het bedrijfsleven maar wordt afgestemd met een netwerk van organisaties en bedrijven. Zie hiervoor "mutaties ten opzicht van het oorspronkelijke projectplan en follow-up")
Contactpersoon overheid	Cor Wever, ministerie EZ directie ANK
Werkelijke startdatum	1-1-2013
Werkelijke einddatum	31-12-2016
Korte omschrijving inhoud (bij voorkeur 4 regels, max. half A4)	Dit initiatief leidt tot de vorming van een Voedseleducatie Platform: een netwerk van organisaties en bedrijven uit vooral de AgriFood sector. De hoofddoelstelling van het Voedseleducatie Platform is: Komen tot een toegankelijk en gecoördineerd aanbod van kwalitatief hoogwaardig en innovatief educatiemateriaal over voeding en voedsel voor de jeugd van 4 t/m 18 jaar, met als primaire doelgroep het basisonderwijs. Het educatiemateriaal bestaat uit het basislesprogramma Smaaklessen, aangevuld met Smaakmissies (verdiepend educatief materiaal en activiteiten) rondom de basisproductgroepen uit de Schijf van Vijf. Uit onderzoek dat binnen dit project is uitgevoerd, blijkt dat Smaaklessen bijdraagt aan de ontwikkeling van een verantwoord eetpatroon. Bij de combinatie van Smaaklessen met een Smaakmissie is dit effect sterker.

Goedkeuring penvoerder / consortium

De eindrapportage dient te worden besproken met de penvoerder/het consortium. De TKI's nemen graag kennis van evt. opmerkingen over de rapportage.

De penvoerder heeft namens het consortium de eindrapportage	☒ goedgekeurd ☐ niet goedgekeurd
Evt. opmerkingen over de eindrapportage:	

Mutaties ten opzicht van het oorspronkelijke projectplan en follow-up

Zijn er wijzigingen geweest in het consortium / de projectpartners? Zo ja, benoem deze.

Sinds de start van het project in 2013 is er een groot aantal wijzigingen geweest in de consortiumpartners. Zo zijn de Productschappen, die bij de start zijn ingestapt als partner, gedurende de looptijd opgeheven. Bedrijven en brancheorganisaties zijn toegereden als nieuwe consortium partners. De Wageningen Ambassadors hebben in deze overgangperiode het project financieel ondersteund. Door de vele wijzigingen in de consortiumpartners is ervoor gekozen om jaarlijks een nieuwe consortiumovereenkomst op te stellen.

Consortiumpartners bij de startdatum van het project:

Hoofdproductschap Akkerbouw
Productschap Pluimvee en Eieren
Productschap Vee en Vlees
Kenniscentrum Suiker en Voeding
Productschap Tuinbouw
Stichting Opleidingsfonds Slagersbedrijf
Voorlichtingsbureau Margarine, Vetten, Oliën

Consortium partners bij de afsluiting van het project:

Stichting Opleidingsfonds Slagersbedrijf
De Bond van Boerderij-Zuivelbereiders
MVO de ketenorganisatie voor oliën en vetten
Cargill BV
Friesland Campina
GroentenFruit Huis
MVO de ketenorganisatie voor oliën en vetten
Rijk Zwaan Distribution B.V.
Alpro Soya
Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie
Nestlé Nederland BV
Nederlands Visbureau
Coöperatieve Rabobank U.A.

In 2014 is ook Avebe lid geweest van het consortium. Na één jaar heeft Avebe besloten zich terug te trekken.

Zijn er inhoudelijke wijzigingen geweest in het project?

Deze PPS is in 2013 van start gegaan. Uitgangspunt van het Voedseleeducatie Platform is de garantie van objectiviteit. Objectieve informatie over voeding is essentieel om kinderen goede basiskennis en vaardigheden aan te leren. Daarnaast is er vanuit de maatschappij veel aandacht voor het voorkomen van kindermarketing (bijv. de Alliantie Stop kindermarketing ongezonde voeding en het Convenant scholen voor primair en voortgezet onderwijs en sponsoring). Concretisering en borging van deze objectiviteit had meer inzet nodig dan bij de start van het project voorzien was. In de eerste helft van 2014 is een aangepaste organisatiestructuur neergezet om de gewenste objectiviteit te garanderen. Deze aanpassingen en herstructurering zijn vastgelegd in een herzien werkplan in juni 2014. De belangrijkste wijzigingen waren:

- Er is een onafhankelijke Raad van Toezicht aangesteld (Prof. dr. Jaap Seidell (Vrije Universiteit Amsterdam), drs. Paul van der Velpen (Directeur GGD Amsterdam), dr. Jan Maat (vanuit onderzoek en samenwerking met bedrijfsleven) en Laurens van Tilburg (vanuit het onderwijs). De Raad van Toezicht controleert het beleid van het Platform. Tevens is een Toetsingscommissie aangesteld (Dannie Wammes (Pabo Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en Het Groene Wiel), Astrid Postma-Smeets (Voedingscentrum) en Jeanne de Vries

	<p>(Wageningen University). De Toetsingscommissie toetst de objectiviteit en kwaliteit van het lesmateriaal en activiteiten.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oorspronkelijk was het de doelstelling om, als verdieping op Smaaklessen, lesmateriaal vanuit de Productschappen aan te bieden. Om de kwaliteit en objectiviteit te borgen, is ervoor gekozen om geen lesmateriaal vanuit de consortium partners aan te bieden. Als verdieping op Smaaklessen is er wel verdiepend materiaal ontwikkeld. Dit zijn Smaakmissies over alle productgroepen uit de Schijf van Vijf. Deze Smaakmissies zijn ontwikkeld vanuit het Steunpunt Smaaklessen en niet vanuit de consortium partners.
Is er sprake van knelpunten bij de uitvoering van het project?	<p>De grootste knelpunten bij de uitvoering van dit project waren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het wegvallen van de Productschappen als consortium partners. Hierdoor ging er (in de eerste fase) veel inzet naar het betrekken van nieuwe consortium partners. Uiteindelijk zijn er voldoende nieuwe partners toegetreden tot het consortium. - Het vormgeven van een structuur waarmee de objectiviteit van het Voedseleeducatie Platform op een transparante wijze wordt geborgd. Hierdoor heeft het Voedseleeducatie Platform in de eerste 1,5 jaar een vertraging opgelopen en is er in die periode minder output geweest dan verwacht. Uiteindelijk is deze vertraging in de laatste 2,5 jaar weer ingelopen.
Is er sprake van afwijkingen van het ingezette budget/de begroting?	<p>De begroting in het oorspronkelijke werkplan uit 2013 is, door het wegvallen van de Productschappen en het toetreden van nieuwe partners, gewijzigd. Gevolg was ook dat er werd besloten om jaarlijks een samenwerkingsovereenkomst op te stellen waarin de bijdragen voor dat jaar werden vastgelegd. Dit maakte het eenvoudiger tijdens het project nieuwe partners te laten toetreden.</p> <p>Elk jaar zijn de private bijdragen uit de samenwerkingsovereenkomst meer dan gerealiseerd.</p> <p>Jaarlijks heeft de leerstoelgroep FCH van Wageningen University een budget beschikbaar gesteld aan het project. Deze bijdrage is tot en met 2015 opgenomen in de samenwerkingsovereenkomsten. Dit budget is nog niet besteed: het is gereserveerd om het les- en communicatiemateriaal in de komende jaren te herzien. Omdat de bijdrage van FCH niet tot een private bijdrage gerekend kan worden, en het budget nog niet besteed is, is deze bijdrage buiten de financiële rapportage gehouden.</p> <p>Vanuit de leerstoelgroep Humane Voeding is promotieonderzoek verricht naar de effectiviteit van smaaklessen. In 2014 zijn de kosten hiervan opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst. In de vervolgjaren is besloten deze bijdrage buiten de samenwerkingsovereenkomst te laten omdat de financiering van het promotieonderzoek grotendeels los staat van deze PPS. Om deze reden zijn de financiering en de kosten van het promotieonderzoek niet meegenomen in de financiële eindrapportage.</p>
Is er sprake van een octrooi-aanvraag (evt. first filing) vanuit deze PPS?	Niet van toepassing
Is er sprake van spin-offs (contract-onderzoek dat voortkomt uit dit project, aanvullende subsidies die zijn	Niet van toepassing

verkregen of spin-off
bedrijvigheid)

Resultaten en deliverables

1. Welke deliverables zijn opgeleverd? (geef een korte beschrijving per deliverable uit het projectplan)

De deliverables uit (de herziene versie uit 2014 van) het werkplan waren:

Aanbieden van basisprogramma Smaaklessen.

Het lesprogramma Smaaklessen wordt digitaal aangeboden. Daarnaast kunnen scholen bij ruim 80 uitleenpunten een leskist Smaaklessen lenen óf via de webshop van het Voedingscentrum de lesmap aanschaffen.

Ontwikkelen en aanbieden van aanvullende arrangementen rondom de 10 basisproductgroepen, bestaande uit verdiepend educatief materiaal en activiteiten.

Over alle productgroepen uit de Schijf van Vijf is een Smaakmissie ontwikkeld. Een Smaakmissie is een arrangement bestaande uit lesmateriaal en aanvullende activiteiten. Aanvullend is een Smaakmissie voor de schoolmoestuin ontwikkeld. De Smaakmissies zijn beschikbaar via:

<http://www.smaakmissies.nl/missie/vlees-vis-vervangers/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/drinken/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/aardappelen-rijst-pasta/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/olie-vet/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/brood/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/groente/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/fruit/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/zuivel/>
<http://www.smaakmissies.nl/missie/moestuin/>

In de Smaakmissies is gekozen voor het toepassen van principes van 'gamification': een hoofdpersoon daagt kinderen via het digibord uit te helpen bij de oplossing van een probleem. Door diverse lesonderdelen en activiteiten buiten de school (zoals het bezoek aan een teler, supermarkt of kookles), helpen de kinderen deze hoofdpersoon bij het oplossen van het probleem. Via het digibord krijgen kinderen feedback en kunnen ze punten verdienen.

Uit een procesevaluatie blijkt dat deze aanpak van de Smaakmissies goed aansluit bij de belevingswereld van kinderen. Tevens blijkt dat leerkrachten enthousiast zijn over de Smaakmissies. Ook aanbieders van activiteiten, zoals aanbieders van boerderijlessen, zijn enthousiast. Zij constateren dat leerlingen goed voorbereid naar hun boerderij komen, doordat de boerderijles onderdeel uitmaakt van een breder lesprogramma.

Inventariseren van mogelijkheden voor verbreding naar het VMBO/ MBO.

In 2014 en 2015 is geïnventariseerd wat de mogelijkheden zijn voor het Voedseleeducatie Platform in het voortgezet onderwijs. Hieruit bleek dat er behoefte is aan educatief materiaal over voedsel voor de onderbouw van het VMBO, dat in het verlengde ligt van Smaaklessen voor het basisonderwijs. De programma's Weet Wat je Eet (Voedingscentrum) en Krachvoer (Maastricht University) bleken te worden vernieuwd. Hierdoor was de kans op overlap groot. Daarnaast waren de middelen van dit project te beperkt om een goed programma te ontwikkelen, dat in het verlengde ligt van Smaaklessen én aansluit bij de wensen van scholen en de consortium partners uit het Platform. Om deze reden is besloten de focus van het

	<p>Voedseleductie Platform te houden bij het basisonderwijs en nog meer aandacht te besteden aan de communicatie van het aanbod naar scholen en de ondersteuning van scholen bij de implementatie van het programma.</p> <p><u>Vormgeven en uitvoer van onderzoek waarmee onderzocht wordt wat de meerwaarde is van het aanbieden van arrangementen bovenop het aanbieden van Smaaklessen op het gedrag van de kinderen.</u></p> <p>Promotieonderzoek is uitgevoerd naar de effectiviteit van Smaaklessen en Smaakmissies. Dit heeft geresulteerd in een proefschrift "<i>Effectiveness of nutrition education in Dutch primary schools</i>". Uit dit onderzoek bleek dat Smaaklessen bijdraagt aan de ontwikkeling van een verantwoord eetpatroon bij kinderen. Tevens bleek dat Smaaklessen meer effect heeft, wanneer het gecombineerd wordt met een Smaakmissie. Het promotieonderzoek vormt een belangrijke onderbouwing voor het programma Jong Leren Eten van het ministerie van EZ en VWS.</p> <p><u>Vormen van een organisatiestructuur die ervoor zorgt dat de objectiviteit van de producten van het Voedseleductie Platform gewaarborgd wordt.</u></p> <p>Het Voedseleductie Platform is opgedeeld in vier organen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De Raad van toezicht, die het beleid van het Platform controleert. - De Toetsingscommissie, die de producten van het Platform toetst op objectiviteit en kwaliteit. - De leden (consortium partners), die een niet-bindende adviserende rol hebben binnen het project. - Het Steunpunt Smaaklessen, die als projectleider en redactieraad optreedt. <p><u>Communicatie van het aanbod van het Voedseleductie Platform richting de doelgroep.</u></p> <p>Gedurende het project is 6-8 keer per jaar een scholen nieuwsbrief gestuurd naar ongeveer 8.000 contacten. Daarnaast is 3-5 keer per jaar een professionals nieuwsbrief verstuurd naar voornamelijk medewerkers van de GGD en NME. Ook heeft communicatie van het aanbod plaatsgevonden via de website www.smaaklessen.nl. Aanvullend hebben diverse communicatie acties plaatsgevonden, zoals het beschikbaar stellen van themaspakketten die aansloten bij de Kinderboekenweek (2x > 100.000 leerlingen), het versturen van een promotiepakket naar alle scholen in Nederland en het beschikbaar stellen van moestuinzaadjes.</p> <p>Ook via communicatiekanalen van partnerorganisaties als Wikiwijs, GroenGelinkt en Gezonde School is gecommuniceerd over het aanbod van Smaaklessen.</p> <p><u>Borgen van het Voedseleductie Platform voor de lange termijn.</u></p> <p>Er is een gedegen structuur opgezet om de objectiviteit en continuïteit van het Voedseleductie Platform te waarborgen. Bijna alle partners uit het Platform hebben toegezegd ook na de projectperiode hun deelname te willen continueren. Op basis hiervan is een nieuw PPS voorstel ingediend en gehonoreerd voor de periode 2017 tot en met 2020. Het lesaanbod heeft tevens een plek gekregen binnen het programma Jong Leren Eten van het ministerie van EZ en VWS. Dit programma maakt het mogelijk de opbrengsten van het Voedseleductie Platform nog beter te implementeren.</p>
2. Indien bepaalde deliverables	Niet van toepassing.

niet gehaald zijn, wat was daarvoor de reden?	
3. Heeft het project onverwachte (neven)uitkomsten opgeleverd, die vooraf niet waren voorzien? Zo ja, benoem deze.	Het onderzoek dat is uitgevoerd binnen dit project, vormt mede een basis voor het programma Jong Leren Eten van het ministerie van EZ en VWS.
4a. Binnen hoeveel jaar zullen de private partijen resultaten uit dit project gaan gebruiken in de praktijk?	Niet van toepassing.
4b. Kan het gebruik van de resultaten in de praktijk nog worden versneld, en zo ja, wat is daarvoor nodig?	<ul style="list-style-type: none"> - Het zou helpen als voor elke school in Nederland het lesmateriaal kosteloos beschikbaar kan worden gesteld. In dat geval bedragen de kosten ongeveer €15,- per school. - Ook het trainen van leerkrachten in het gebruik van Smaaklessen en Smaakmissies kan bijdragen aan een betere inzet van het programma. Een digitale e-learning kan hierbij ondersteunen. - Leerkrachten voeren Smaaklessen en Smaakmissies uit. Juiste kennis over voeding en voedsel bij leerkrachten is dus van groot belang. Bijvoorbeeld een e-learning kan de kennis van leerkrachten over voeding en voedsel versterken, zodat zij de juiste informatie kunnen overdragen aan leerlingen.
4c. Op welke wijze is over het project en de resultaten gecommuniceerd naar de brede doelgroep (incl. niet-deelnemende bedrijven)?	Alle ontwikkelde (les)materialen zijn gratis beschikbaar via www.smaaklessen.nl . Via onder andere nieuwsbrieven, brochures, beurzen en social media zijn de opbrengsten van dit project gedeeld. Ook via intermediaire partijen als NME, GGD, JOGG en het Groene Onderwijs zijn opbrengsten gedeeld.
5. In hoeverre heeft het project bijgedragen aan de ontwikkeling van de betrokken kennisinstelling(en)? (bijv. wetenschappelijk track record, nieuwe technologie, nieuwe samenwerkingen)	Dit project heeft bijgedragen aan: <ul style="list-style-type: none"> - Nieuwe samenwerkingen. Onder andere met private partijen, Duurzaam Door, Boerderij educatie en GroenGelinkt. - Nieuw inzicht in de effectiviteit van voedsel educatie. Uit onderzoek is gebleken dat het effect van Smaaklessen wordt versterkt als dit gecombineerd wordt met Smaakmissies.
6. Krijgt het project een vervolg in de vorm van een nieuw project of een nieuwe samenwerking? Zo ja, geef een toelichting.	Er is een nieuwe projectvoorstel ingediend en gehonoreerd voor de periode 2017 tot en met 2020 (AF-16193). Tevens bleek uit onderzoek naar de effectiviteit van Smaaklessen en Smaakmissies dat er meer aandacht nodig was voor de rol van ouders. Ook hiervoor is een nieuw projectvoorstel ingediend en gehonoreerd (TU16007) Ook zijn Smaaklessen (en Smaakmissies) een belangrijk basisprogramma binnen Jong Leren Eten, een initiatief van het ministerie van EZ en VWS.

Highlights: geef een korte beschrijving van de belangrijkste resultaten

Educatie over voedsel helpt bij de ontwikkeling van een gezond en duurzaam voedingspatroon. Daarom ontwikkelt en coördineert Wageningen University sinds 2006 het programma Smaaklessen. Dit is een lesprogramma voor groep 1-8 van de basisschool. Sinds 2013 wordt (het programma) Smaaklessen voortgezet binnen het 'Voedsel educatie Platform'. In dit Platform werken wetenschap, overheid en bedrijfsleven samen aan objectieve voedsel educatie voor kinderen. De belangrijkste opbrengsten van het Voedsel educatie Platform zijn:

Het opzetten van een organisatiestructuur voor de lange termijn, waarbij de objectiviteit van voedsel educatie wordt gewaarborgd

Het project heeft geleid tot de vorming van het Voedsel educatie Platform. Het Platform is opgedeeld in diverse organen, die de objectiviteit van de educatie waarborgen. Zo is er een onafhankelijke Raad van Toezicht opgericht, die het beleid van het Platform waarborgt. Tevens is er een onafhankelijke Toetsingscommissie opgericht, die het lesmateriaal controleert op objectiviteit en kwaliteit.

Het continueren van de implementatie van Smaaklessen

Het lesprogramma Smaaklessen is blijvend geïmplementeerd. Al het lesmateriaal is digitaal beschikbaar gesteld via de website, Wikiwijs en GroenGelinkt. Aanvullend kunnen scholen bij ruim 80 uitleenpunten bij GGD en NME organisaties lenen of kunnen ze lesmateriaal aanschaffen via de webshop van het Voedingscentrum. Via 6-8 nieuwsbrieven per jaar, via PR acties en via partner organisaties als Gezonde School is het aanbod bekend gemaakt.

De ontwikkeling van verdiepende Smaakmissies

Smaaklessen is uitgebreid met verdiepende Smaakmissies. Met deze Smaakmissies komen kinderen op een interactieve, speelse manier van alles te weten over één of meerdere productgroepen uit de Schijf van Vijf. De 'missie' vormt een rode draad door lessen en activiteiten (zoals een boerderijbezoek, supermarktbezoek en een kookles) over één productgroep aan elkaar te verbinden. In totaal zijn er negen Smaakmissies ontwikkeld:

<http://www.smaakmissies.nl/missie/vlees-vis-vervangers/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/drinken/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/aardappelen-rijst-pasta/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/olie-vet/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/brood/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/groente/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/fruit/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/zuivel/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/moestuin/>

Onderzoek naar de effectiviteit van Smaaklessen en Smaakmissies

Promotieonderzoek is uitgevoerd naar de effecten van Smaaklessen en Smaakmissies. Hieruit blijkt dat Smaaklessen bijdraagt aan de ontwikkeling van een verantwoord eetpatroon. Wanneer Smaaklessen wordt gecombineerd met Smaakmissies wordt dit effect versterkt. Kinderen komen zo meer te weten over smaak, duurzame voedselproductie en -consumptie en leren meer gezonde producten kennen. Het promotieonderzoek dat is uitgevoerd vormt een belangrijke onderbouwing voor het programma Jong Leren Eten van het ministerie van EZ en VWS.

Continuering van het Platform en borging binnen Jong Leren Eten

Samen met bijna alle partners uit het project, is een vervolgvoorstel ingediend en gehonoreerd bij de topsector Agri&Food voor de periode 2017 tot en met 2020. Ook is er een vervolgvoorstel over de rol van ouders ingediend bij de topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen.

Het lesaanbod heeft een plek gekregen binnen het programma Jong Leren Eten van het ministerie van EZ en VWS. Dit programma maakt het mogelijk de opbrengsten van het Voedseleducatie Platform nog beter te implementeren.

Aantal opgeleverde producten in 2016 (geef in een bijlage de titels en/of omschrijving van de producten of een link naar de producten op openbare websites)			
Wetenschappelijke artikelen	Rapporten	Artikelen in vakbladen	Inleidingen/ workshops
3	1	2	7

Bijlage: Titels van de producten of een link naar de producten op een openbare website

Wetenschappelijke artikelen:

[Effectiveness of Taste Lessons with and without additional experiential learning activities on children's willingness to taste vegetables](#)

Battjes-Fries, Marieke C.E. ; Haveman-Nies, Annemien ; Zeinstra, Gertrude G. ; Dongen, Ellen J.I. van; Meester, Hante J. ; Top, Rinelle van den; Veer, Pieter van 't; Graaf, Kees de - \ 2016 *Appetite* (2016). - ISSN 0195-6663.

[Effectiveness of Taste Lessons with and without additional experiential learning activities on children's psychosocial determinants of vegetables consumption](#)

Battjes-Fries, Marieke C.E. ; Haveman-Nies, Annemien ; Dongen, Ellen J.I. van; Meester, Hante J. ; Top, Rinelle van den; Graaf, Kees de; Veer, Pieter van 't - \ 2016 *Appetite* 105 (2016). - ISSN 0195-6663 - p. 519 - 526.

[Unravelling the effect of the Dutch school-based nutrition programme Taste Lessons : The role of dose, appreciation and interpersonal communication](#)

Battjes-Fries, Marieke C.E. ; Dongen, Ellen J.I. van; Renes, Reint Jan ; Meester, Hante J. ; Veer, Pieter van 't; Haveman-Nies, Annemien - \ 2016 *BMC Public Health* 16 (2016)1. - ISSN 1471-2458.

Rapporten

Proefschrift: Battjes-Fries (2016). Effectiveness of nutrition education in Dutch primary schools. Wageningen University, Wageningen.

Artikelen in vakbladen

Smaakmissie trekt school naar educatieboerderij. *Nieuwe oogst*.

<https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2016/01/20/smaakmissie-trekt-school-naar-educatieboerderij>

Schoolklas wint excursie naar de boer. *Nieuwe oogst*.

<https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2016/12/24/schoolklas-wint-excursie-naar-de-boer>

Presentaties

Tijdens de volgende bijeenkomsten/congressen zijn presentaties gegeven over de resultaten van dit project:

- Een bijeenkomst met staatssecretaris van Dam in februari 2016
- Symposium 'Voedingseducatie in Nederland: alle kinderen voedselvaardig' in maart 2016 (symposium georganiseerd vanuit dit project).
- De Groentetop in april 2016.
- Een workshop tijdens het JOGG werkatelier in april 2016
- Een bijeenkomst van ambtenaren van het ministerie van Economische Zaken aan Wageningen University & Research in april 2016.
- Partnerdag voor medewerkers van GGD en NME in juni 2016 (georganiseerd vanuit dit project).
- Een workshop voor leerkrachten bij de docentenconferentie van Wetenschapsknooppunt Wageningen University in september 2016.

Opgeleverde producten

Smaakmissies

<http://www.smaakmissies.nl/missie/vlees-vis-vervangers/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/drinken/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/aardappelen-rijst-pasta/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/olie-vet/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/brood/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/groente/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/fruit/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/zuivel/>

<http://www.smaakmissies.nl/missie/moestuin/>

Aanvullend lesmateriaal

In het kader van de kinderboekenweek is tweemaal een aanvullend lespakketje verschenen. Beide keren namen 100.000 tot 120.000 leerlingen deel. Een voorbeeld is weergegeven op:

<http://www.smaaklessen.nl/nl/smaaklessen/show/Materialen-Kinderboekenweek-beschikbaar.htm>

Communicatiemateriaal

Binnen de looptijd van het project zijn ongeveer 30 nieuwsbrieven verschenen.